

Så var det i Bro på tjugotalet

4 .De som bodde och verkade i Härnevi/Bro

Så mycket vet vi om Härnevi, att det är en mycket gammal by. Men dock icke så gammal som namnet. Ty Härnevi var i forna tider en offerplats, och offerplatser var helig och fick inte besudlas av människoboningar. När offerplatsen tillkom, var Härnevi en ö i Mälarhuset, från vars översta yta vattnet nyss dragit sig tillbaka. Skålgroparna på berget ligger på 15-metersnivån. Det skulle alltså dröja många århundraden, innan det blev dags att bygga den bro, som förenade byn Härnevi med Huseby på södra sidan. Detta skedde under vikingatiden, och då bör i alla fall byn Härnevi ha existerat med åtminstone några boningar. Men några lämningar efter denna första bebyggelse har mig veterligt icke hittats. Säkert är emellertid, att bostäder fanns här under tidig medeltid.

Kanske finns det dokumentation om den tidiga bebyggelsen i byn Härnevi. Mina historiska kunskaper räcker tyvärr inte till för att jag skulle våga mig på några spekulationer om hur de husen såg ut och vilka inbyggarna var. Det är först hus och människor under 1920-talet som jag vet något om - för då var jag med. Och i det här kapitlet vill jag berätta om dem.

Gamla Bro var ett stationssamhälle, men när det började ta gestalt är mig obekant. Stockholm-Westerås-Bergslagens järnväg invigdes 1876, men jag undrar om någon station anlades redan då? Ska man döma efter husens utseende på 20-talet, så kan de knappast ha varit så gamla. De äldsta husen i Härnevi torde ha varit Klint, Långa Raden, Prästgårdsflyglarna (den ursprungliga, prästgården eldhärjades och den nya uppfördes i sten efter ritningar av Brogårdsbyggets arkitekt, antagligen på 1890-talet), vidare Emil Boijes handelsbod, Skomakareverkstaden Tuna och den grå villan vid femvägs korsningen nedanför Klint, kallad Suphäll, belägen som den var på en slät berghäll utan vegetation. En tidig 1800-talbyggnad också Bageriet. Långa Raden blev lågornas rov en natt omkring 1920.

På 20-talet bodde ett hundratal människor i Gamla Bro, och de representerade en rad olika yrken. Det var många egenföretagare, hantverkare främst, som verkade i byn. Antalet löntagare var dock större. När jag ska göra min inventering, finner jag det vara enklast att gå från hus till hus, och då börjar jag vid Stationsvägens östra del, den plats där den gamla Kroggårdsvägen knöt an till Stationsvägen. I den första fastigheten där bodde målarmästare Pettersson med familj, Han var en ganska imponerande man, vill jag minnas med buskiga ögonbryn och rätt lågmäld. I ena ändan av villan hade han sin målarkonstverkstad. Åtminstone tre söner hade han. Men där bodde också en gammal kvinna som allmänt kallades Moster Lotta. Hon måste ha varit född på 1840-talet, för då fanns det kanske ännu vargar i Bro. Hon påstod att hon mindes hur dessa djur jagades. En pojke till bodde i familjen Pettersson, han hette Tage, men vems son han var vet jag ej. Det var en gladlynt kille som kunde sjunga alla då kända schlagers - hade han varit grabb i vår tid, så hade han säkert blivit popartist. Som jag i ett tidigare kapitel berättat, var nykterhetslogens lokal inrymd i villans övervåning.

Nästa villa vid Stationsvägen beboddes av grundläggare familjen Jonsson. Att vara grundläggare innebar yrkesfärdigheter som bergsprängare och murare. Grundläggarna hade en kraftig basröst, som genljöd vida omkring, när han ropade "Eld i berget" eller "Tänt var det här", rop som strax

följdes av dynamitsalvornas dån. I familjen fanns fyra döttrar, av vilka en gick bort i tonåren. Det förekom en hel del nybyggnadsverksamhet i Bro under detta decennium, så Jonsson hade säkert full gärning. I hans hus fanns en lägenhet inredd på övervåningen med en smal trappa upp, och där bodde också en äldre dan, dock ej så gammal som Moster Lotta. Hon hette Anna Hansson och var pensionerad lärarinna. Sin magra pension utfyllde hon ibland genom att gå bort i familjer och hjälpa dem i hemsömnad.

Tredje villan vid Stationsvägen tillhörde järnvägsbolaget och innehöll två tjänstebostäder med ingångar på varje gavel. De som bodde där var stationskarlen Andersson och stationsskrivaren Grandin. Båda var gifta men barnlösa. För Andersson hade vi barn stor respekt och höll oss undan från spårområdet, då han var i tjänst. Godmodigare var stationskarl Olsson som med hustru och dotter bebodde den lilla banvaktsstugan vid Allévägens början.

Ytterligare två tjänstemän var anställda vid Bro station, nämligen banvakten Carlsson, bosatt i den lilla stugan vid bommarna, och stationsinspektorer Johansson, som bodde i övervåningen på stationshuset. Stinsen var en stor och myndigkarl, som väl prydde perrongen, när han med röd-bandad mössa och röd flagga i handen stoppade och viftade av tågen. I hans ämbetsplikt ingick att läsa av telegrafmaskinen på skrivbordet och till födelsedagsfirande Bro bor vidarebefordra de telegram, som kunde knackas fram på den vita pappersremsan som löpte från apparatens hjul. Han var på sin fritid en ivrig jägare och vandrade alltså gärna i skog och mark med sin stövare. En pytteliten täppa hörde till huset, och den vårdades av hans klena hustru. Några egna barn hade paret inte men de brukade tidvis ta hand om en ung släkting, en flicka.

På båda sidor om stationshuset fanns parkeringsplatser, den östra avsedd för hästskjutsar medan den västra på senare år tog emot bilar. När man gick in genom stationens dörr, kom man först in i tredje klass väntsal, med blankpolerade trä soffor runt väggarna och en lucka till vänster, genom vilken resenärerna köpte sin tågbiljett. En resa tur och retur till Stockholm kostade på den tiden 3:60, medan månadsbiljetten bara gick på 30 kronor. Cyklar polletterade man för en femtioöring, medan övrigt res- gods kunde lämnas in i godsexpeditionen, som var tillbyggd stationshuset. Innanför väntsalen fanns en liten väntsal till, avsedd för dem som färdades i 2:a klass, motsvarande nutidens förstaklass. Det var ett litet mörkt rum och sällan nyttjat.

Mitt emot stationshuset fanns en lång trätrappa, som ledde upp till postvillan. Dit kunde man alltså inte åka ens med häst och vagn, så bergigt belägen var den. Poststationen sköttes av postmästare Berggen, som bodde i villan tillsammans med hustru och dotter Anna. Anna Berggren tog studenten och fick genast anställning vid ett verk i huvudstaden, och varje dag under hela sitt verksamma liv åkte hon in till stan och hem igen om aftonen. Man kunde ställa klockan efter henne, för hon kom exakt samma tid ner till tåget, och stinsen hade lärt sig att inte vifta iväg tåget förrän han sett att Anna tagit plats

Från stationen gå en gata norrut upp mot prästgården. På min tid var den en knappast röjd stig, mest använd av prästfolket vid stationsärenden.

På den stora tomten närmast Stationsvägen lät skollärare Erik Hedin uppföra en villa av sten, som han själv gjort ritningarna till. Den blev mera pampig än praktisk, men där fanns ortens första badrum! Till Hedins återkommer jag senare.

Snett emot vid samma gata byggde en arbetare vid namn Anton Blomqvist en villa. Han var gift och hade en dotter. Bortom Hedins villa byggs så småningom byggmästare Andersson sin villa.

Han torde vara väl bekant i det nya Bro, för han tog vara på samhällsutvecklingens möjligheter och blev en stor byggnadsentreprenör.

Vid stationen var alltså stationssamhällets centrum, och bara något hundratal meter därifrån hade Viktor Jonsson sin affär. Han har fått ett eget kapitel i min Broskildring, varför här endast skall lämnas några samlade uppgifter. Viktor var gift och hade på min tid 4 barn - två söner och två döttrar - men en tredje son föddes på sladden, nämligen Etik, som blev läkare. Familjen bodde på bottenvåningen i affärsfastigheten och denna bestod av ett stort kök, ett sovrum, ett förmak och ett vardagsrum eller sal som bara användes vid söndagsmiddagarna och på barnens julkalas. På övervåningen bodde Viktors gamla föräldrar några år innan de gick bort.

Så småningom flyttade handlarfamiljen själv in däruppe och fick en vacker lägenhet med fin utsikt över landskapet mot söder, en våning, som de möblerade med fina möbler, inhandlade på någon auktion på ett slott eller en herrgård i trakten. På övervåningen fanns också några avskilda rum, av vilka ett med ett litet kök till beboddes av Viktors syster Lisa. Hon hade egen affärsverksamhet tog emot traktens damer som där kunde inhandla lite finare damunderkläder. Ett annat rum var avsett för bodbiträdena. Jag minns först herr Melin (det lät så kul att prata om, hermelin), och sedan kom herr Nilsson. Nilsson och "Faster Lisa" blev så småningom gifta och öppnade egen affärsverksamhet på annan ort. Det torde ha varit 1902 som Viktor Jonsson startade sin fina lanthandel.

Intill handelsboden gick en gata brant upp till en mycket stor stenbyggnad: bageriet. Bagarmästaren hette Olofsson och han hade tre söner och en dotter. Två av sönerna dog i TBC, medan sonen Åke förunnades ett längre liv. Dottern Eva blev gammal, det är inte länge sedan hon gick bort. Där Bagarbacken slutade, vidtog en hög trappa som ledde in till bageriets försäljningslokal, dit en och annan kund kunde finna vägen. Det mesta av bageriproduktionen skickades till butiker. Bagerilokalen låg i samma plan som försäljningslokalen, medan familjen bodde ytterligare en trappa upp. I samma hus fanns i markplanet en liten lägenhet, antagligen bebodd av en bageriarbetare. En bit bakom bageriet och högre upp på Härnevikullen låg Olofssons stall, där hästen Ester hade sin krubba.

Nästa hus på Stationsvägen var Emil Boijes Manufaktur- och Diversehandel. Denna fastighet var gammal. Det var lågt i tak, mörkt och - hemtrevligt! Tidigare ägare - på 1800-talet - hette Hägg. Emil Boije var en rundnätt, jovialisk och vänlig man, och han hade en mycket rar fru som hette Mina och en dotter vid namn Anna-Lisa, född omkring 1908. Paret Boijes största sorg var väl att deras dotter inte blev gift, och detta var särskilt olyckligt, eftersom hon på intet sätt kunde anpassa sig till de krav livet ställer, på oss människor. Hon fick gå i flickskola i Stockholm men valde sedan att utbilda sig i skönhetsvård och öppnade en liten salong i Bro. Före den etableringen hade verkligen ingen marknadsundersökning gjorts - jag tror inte att stackars Anna-Lisa kunde förtjäna ens någon hundralapp i det då så lantliga Bro. Så hon slutade tidigt sitt liv i stort armod. Mycket bättre gick det inte för hennes föräldrar. Emil Boije klarade inte av handelskonkurrensen utan fick slå vantarna i bordet. Vinnaren i kampen om kunderna blev Viktor Jonsson. Men han var ingen övermodig segrare. Han hjälpte sin fallne kollega ekonomiskt, så att Emil och Mina kunde överleva. Efter Emils död såg det dock svart ut för änkan - det sociala var ju inte värt mycket på den tiden. Men prostens sockenstyrelsen att skapa en sjukskötersketjänst åt Mina Boije. Inte hade hon någon sjuksköterskeutbildning, men hon var en ömhjärtad och god människa som på sitt sätt kunde vara de sjuka till stor hjälp.

Boijes bostad låg alltså på andra våningen. Dit ledde två trappor: en från gårds sidan direkt till ett bostadsrum, en från baksidan till köket. Bostaden dominerades av ett mycket stort rum med flera fönster mot söder. Den var väldigt hemtrevlig. Intill handelsboden fanns en ekonomibyggnad, samt ett extra sovrum. Där bodde då en ung man som hette Ivar Eriksson och som troligen var Emil Boije behjälpligt i butiksskötseln. Senare fick Boije en "bodbetjänt" som hette Tore Larsson, en mycket trevlig yngling. Till affärsfastigheten hörde en lummig liten trädgård. Där fick Anna- Lisa sommartid bjuda sina värmer på kalas och dans - jag minns framför allt en festlig kräftskiva, då de äldre ungdomarna dansade till grammofonmusik med bl.a. den våldsamt populära schlagern "Valencia." Det serverades alltid härliga smårätter vid deras bjudningar - Mina Boije var dukig på att laga mat!

Intill Boijes fanns en mycket liten stuga, brun till färgen, som allmänt kallades Cigarrlådan. I den bodde Stark. Han var sadelmakare och hade dessutom en tid hand om telefonväxeln. Den skötte han med all ro: blev någon ibland trött på att vänta på att få sitt samtal kopplat, så kom ett lugnande besked från Stark - "Så småningom när våren kom, sa Starken" blev ett ordstäv i Bro.

Här slutade länge Stationsvägens bebyggelse, men i och med att trafiksituationen blev tidsmässig även i Bro, så framträdde en ny yrkesman: taxichauffören. Det blev Norman, en betydelsefull person i samhället. Han byggde sig en villa och taxistation bortom Boijes, och där byggdes också en villa åt banvakten Carlsson. Om jag inte missminner mig, så föddes Axel Carlsson där, han, som länge varit en av de ledande i Bro Hembygdsförening.

Innan vi lämnar järnvägsområdet måste vi även besöka mejeriet, som låg på åkern till vänster om kyrkvägen. Mejeriet blev så småningom grammofonskivfabrik, men på tjugotalet härskade mejeristen Fredriksson där. Han var inte egenföretagare, ty mejeriet var andels ägt, men nog, var han dominerande nog för att betraktas som ägare. Mejeriet tog emot mjölken från alla gods och gårdar i Bro och Låssa. Det mesta vidarebefordrades till stan, men Fredriksson ystade också mycket ost för avsalu, och det var fin ost, det. Familjen Fredriksson – man, hustru och en son Clarence - bodde i en villa på samma tomt. De höll sig ganska mycket för sig själva, och sonen Clarence lekte aldrig med de andra barnen i byn. Han blev i vuxen ålder officer i kustartilleriet. Förmodligen fanns också några mejeriarbetare anställda, men jag vet inte vilka de var, eller var de bodde.

Det var först senare som de två affärsfastigheterna på norra sidan om bommarna uppfördes, nämligen Heymans klädesvaruhus och Konsum. Dem kan jag alltså gå förbi och i stället bege mig tillbaka till Boijes. Därifrån går en liten krokig gata mot nordväst, och första anhalt blir Tuna, skomakarverkstaden. Skomakeriet drevs av en av bygdens märkesmän, Glassing - honom berättar jag mera om i ett tidigare kapitel. Till hjälp i verksamheten hade han en gammal man som alltså också var skomakare, nämligen Mäster Hedström. Han var barnfödd i Bro och visste det mesta om vad som där hade timat. Hur gärna skulle jag inte vilja sitta vid hans skomakarpall och lyssna till hans berättelser!

Där den här lilla gatan tar slut låg den tidigare nämnda stugan Suphäll. Där bodde ortens barnmorska Lovisa Ljunggren, om vilken det sades, att det inte hon visste om folket i socknen det var inte värt att veta. Jag är inte säker på min sak men tror, att hon delade bostad med distrikts-sjuksköterskan Augusta Eklund. Syster Augusta var en mycket storväxt och frodig kvinna och oumbärlig för Broborna vid sjukdomsfall, för provinsialläkaren David Liljekvist bodde i Bålsta och hade ett alltför stort distrikt att sköta för att genast kunna komma på patientbesök, när han blev

kallad, hur otroligt omtänksam och arbetsam han än var. Med sin lilla Ford kuskade han ständigt omkring i socknarna och skötte därtill sin mottagning i läkarvillan i Bålsta. Till Suphäll flyttade på decenniets mitt en familj Tvelin. Vad mannen hade för yrke, vet jag inte. I familjen fanns en gammal farmor och några barn. Yngste sonen hette Herman och var en av mina lekkamrater. Gammelfrun var en av socknens allra flitigaste kyrkobesökare.

Från Suphäll går Prästvägen upp till prästgården, vägen hette då för tiden Klintbacken, för strax före krönet ligger än i dag Klint, som nu är hembygdsgård. I Klint bodde familjen Fagerström. Jag vet faktiskt inte hur stor den var och vad mannen arbetade med, men fru Fagerström var skolstäderska. Det var tack vare henne, som vi skolbarn varje månad hade en dag fritt - skurlov hette det. I Klint bodde också "gubben och gumman" Sjöblom. De var s. k. fattigt folk och hade väl bostad i Klint upplåten som ett slags socialbidrag. Samma var förhållandet med dem som bebodde Långa Raden, en grå, eländig länga under Härneviberget. I Klint bodde också "gubben" Andersson och hans mor, där de disponerade ett kök som även användes som sovrum.

Nedanför Klint byggdes på vardera sidan av vägen villor. Den ena tillhörde åkeriägaren Ström, som med sin lastbil snabbt utkonkurrerade ångbåten Hillersjö. Den båten hade i många år gått i regelbunden trafik mellan Brogårds brygga_ och Stockholm med last av jordbruks- och trädgårdsprodukter från Bro. Producenterna av dessa varor kom snart underfund med att det var både lönsammare och mera praktiskt att låta Ström ta hand om transporterna med sin stora lastbil.

Den andra sidans villa byggdes av John Pettersson som tillhörde målarfamiljen Pettersson och själv praktiserade i sanna yrke. Men villan kom främst till användning för den nya telefonväxelstation som nu behövdes. Det var frun i huset som skötte växeln, och det gjorde hon med den äran. Telefonkunderna fick verkligen service. Det kunde hända, att någon beställde Bro nr 8 som var prästgårdens telefon. Då talade växeltelefonisten om, att det var ingen ide att vänta på svar, för i prästgården var just då ingen hemma. Hon hade väl sett familjen passera ner för Klintbacken... Sonen Sven startade senare en handelsträdgård nedanför Härneviskolan.

Väl uppe på kullens krön kom man alltså till prästgården. Först var det arrendatorsflygeln man nådde. Under årens lopp hade en rad arrendatorer skött prästgårdsjorden. Det var Tapper och Karlsson och Jacobsson och slutligen Fagerlind. Tapper hade två tvillingflickor och två yngre döttrar, medan Karlsson hade en son, som hette Kurt och var min lekkamrat. Arrendatorn var den ende jordbrukaren i Härnevi och hade rätt stor areal att vårda. Ekonomibyggnaderna bestod av en lagård, en loge och ett stall med vagnslider. Det var mycket gamla timmerbyggnader, och jag minns, att i svinstian, belägen i anslutning till lagården, härjade jättelika råttor som fångades i stålburar och dränktes i kärret intill. Någonstans i det området bor i dag Charlie Norman, men jag tror inte att han behöver besväras av någon råttplåga... Vi barn hade en paradisk tillvaro i denna lantgårdsmiljö. Vi fick åka med i hölassen, vi fick härja på höskullen vi fick vara medan tröskningen om hösten. En tidig morgon hörde man brummandet från logen, rusade dit och tittade storögt på tändkulemotorn som drog tröskverket. Ja, än tidigare var det en häst, som fick gå en evinnerlig rundgång och dra runt det stora hjul, som med remmen till tröskverket höll maskinen igång. Och ibland fick man hjälpa till med att mocka efter korna! Ingen modern lekskola kan ge ungarna samma livsupplevelser som dem vi fick som barn hos arrendatorerna på prästgården.

Som framgår av ovanstående var jag prästbarn, och därmed är det dags att med några ord nämna, att det var prosten Elg, som bodde i gården med de jättelika lövträden på planen utanför. Vår familj bestod av sex personer jämte något husfolk, men kanske ska jag berätta mera om min far i ett

särskilt kapitel. Han kan vara värd en egen dokumentation efter 35 års tjänst i församlingen.

I stället återgår jag nu till vägkorsningen vid Suphäll och fortsätter mot Norrgrind - i dag Bro Centrum. Då passerade man först ett ganska stort kärr som kallades Katthavet - antagligen dränktes övertaliga kattungar där. På katthavet hade vi vintertid en fin isbana, på vilken de stora pojkarna brukade montera upp en slängkälkestång. Att koppla sin kälke till dess långa bom var festligt. Också vid denna väg låg det flera villor. En var bebodd av familjen Stålhandske, en av Blomkvists. De var löntagare - eller arbetare, som var en stoltare titel på den tiden Längst bort bodde byggmästare Olsson med hustru och dottern Linnea. Han liksom grundläggaren torde ha haft sina händer med vid åtskilliga husbyggen under de åren. Linnea var jämnårig med mig och en bra lekkamrat - vi brukade hålla till i prästgårdshagen, som gränsade till Olssons tomt. På den tomten fanns också en mindre villa, och i den bodde skräddarmästare Thorell. Mäster Skräddare var en riktig yrkesman som satt på ett stort bord och sydde. Där klippte han till tyger för kostymer och kappor, allt kunde han. Ett stort pressjärn hade han med en lucka baktill - genom den fyllde han glödande kol i järnet så att det kunde hållas hett. Jag har burit kläder, som skräddarmästaren sydde om efter min far.

Nu har lag berättat om alla, som bodde inne i Gamla Bro, men det finns en liten enklav att också besöka, nämligen skolområdet väster om byn. Där fanns en stor huvudbyggnad av sten, ja den står väl kvar än i dag fastän numera skolkontor. Halva bottenvåningen upptogs av två stora skolsalar - en för mellanskolan och en för storskolan. Storskolan regerades av skollärare Erik Hedin före och under min skoltid, och sedan efterträddes han av Abbe Åkerbrandt. Skollärares bostad var inrymd i skolhusets norra del. Hedin var gift med Hanna, en liten vänlig dam, en kontrast till den barske magistern. Tre barn hade de: döttrarna Karin och Ebba och sonen Nils. Erik Hedin hade nog helst velat bli ingenjör, för han var mycket tekniskt intresserad och han gav sig inte förrän han fått sin motsträvige son Nisse att avlägga ingenjörsexamen i Västerås. På skolområdet lät Erik Hedin gjuta en stor bassäng avsedd för något industriellt ändamål, men det blev aldrig något av det. Hedin var också klockare eller organist. Han hade en fin trädgård vid skolan. Den skötte han med hjälp av sina elever. På fritiden hade han en bisyssla: han var ordsrepresentant för Allmänna Sparbanken, väl den enda bank i Sverige som gått i konkurs (dock icke genom Hedins förvållande). Till sin pensionering lät han uppföra den stora vita villa vid stationen, som omnämns tidigare i detta kapitel.

I mitten på 20-talet blev det skifte på skolläraryrket. Då kom Abbe Åkerbrandt till Bro och övertog läraryrket i storskolan. Han var en helt annan människotyp än Hedin, som ju varit en ganska hårdhänt lärare. Abbe var gift med Greta och hade en dotter. Också han var förstas organist i Bro kyrka. Där samlade han en stor skara ungdomar i en sångkör, som varje vecka övade i skolan och många helgdagar gladde församlingens kyrkobesökare med vacker körsång. Abbe blev alltför tidigt änkeman. Han stannade länge på sin post i Bro skola.

I skolhuset bodde också ett par lärarinnor. I en av de två lägenheterna på övre botten bodde Astrid Öberg och hennes mor. Större delen av sin livsgärning ägnade Astrid åt att lära småbarnen i Bro att läsa och räkna. I den andra lägenheten på samma våningsplan bodde först Olga Lundkvist och från senare delen av 20-talet Eva Allinger, också tillsammans med sin mor. Dessa båda fina lärarinnor hade hand om mellanskolans barn, alltså klasserna 3 och 4. Eva var en 'lyckat gladlynt lärarinna, som alla tyckte om. Hon gifte sig så småningom med "min älskade Clarre", som hon brukade säga och krama hans porträtt. Han var sjömansdiakon och en utomordentligt fin människa.

Ytterligare en lärarinna fanns på skolområdet, nämligen Hulda Jonsson, som hade sin bostad på övervåningen i den friliggande småskolan. Om henne berättar jag mera i ett tidigare kapitel. Hulda blev kvar i Bro till döddagar - hon slutade sitt liv på Norrgården inom synhåll från sin gamla skola.

Om ni räknar igenom alla jag här berättat om, finner ni, att antalet invånare i Gamla Bro alltså uppgick till något över etthundra. Men i hela socknen bodde omkring 900 personer på den tiden. De flesta av dessa var lantbrukare eller levde som anställda på gårdarna. Det är omöjligt för mig att ens tillnärmelsevis räkna upp dem. Den enda jag vet som kunnat göra detta - eller åtminstone nästan - var min far kyrkoherden. Ty han hade döpt och konfirmerat de flesta under femtioårs-åldern och vigte ytterligare många. En grupp sockenbor som han dock icke kunde på sina fem fingrar var den ständigt flyttande lantarbetarkåren. Statarna stannade ofta bara ett år på sin arbetsplats och hade föga kontakt med sockenprästen.

Jag har tagit det som min uppgift att presentera centralortens människor, men en liten vandring, runt i socknen vill jag som komplettering göra. Då börjar jag vid kyrkan. I den lilla stugan där, i vilken kommunalrummet också var inrymt, bodde kyrkvaktaren Asp. Han var en gammal knekt som kom att ägna hela sin civila gärning åt Bro kyrka. En ståtlig man, skall det sägas. En söndag fick han träda fram i kyrkan, iförd sin finaste svarta kostym, och högtidligen mottaga en medalj "för långvarig och trogen tjänst".

En bit längre bort ligger Husby, som då var förvaltarbostad under Brogård. Henning Pettersson hette förvaltaren, gift och med barnen Ragnar och Vera, vilka tog sig namnet Henningsson. Vid Hennings pensionering flyttade familjen till en strandvilla på Ådöhalvön, och i stället kom till Husby en förvaltare Malmberg. Denne var och förblev ogift, men delade hushåll med sin mor Olga.

Fiskartorpet var en egen liten by som t.o.m. en gång haft handelsbod. Kaptenen på ångfartyget Hillersjö byggde en av stugorna - båten låg ju kvar vid Brogårdsbryggan om nätterna. En liten bit från bryggan byggde montör Carlsson en villa - det var han som var ansvarig för att elektriciteten som kom till Bro 1919 fungerade. Ett par hundra meter ut på halvön hade Sparres ett badhus, och ännu lite längre bort låg badplatsen "Klipporna".

Om man följde Landsvägen från Bro kyrka mot Låssa, kom man till den branta Hammartorpsbacken. Invid denna bodde fjärdingsman Lind. Landsbygdens polisväsende på den tiden hade en mycket civil organisation: chef var Landsfiskalen (som inte bodde i Bro) och under honom fanns i varje socken en fjärdingsman, som alltid hade ett civilt yrke och skötte polistjänsten lite vid sidan om. Han åt njöt likväl en viss respekt, när han dök upp iförd skärmössa med emblem.

Öster om stationssamhället vid landsvägen låg Kockbacka gård. Gustafsson i Kockbacka var storbonde, slaktare, en av de ledande i socknen och därtill kyrkvård. Hans son Gösta tog sig namnet Brofalk. Han var mycket aktiv fotbollsspelare i Bro Idrottsklubb, och sonsonen Hans är väl känd i dag som ordförande i Hembygdsföreningen.

Längre bort mot Kungsängen lite uppe i skogen ligger Snyggboda. Där hette bonden Hedberg och han hade en rätt stor familj. Honom uppskattade min far särskilt mycket. Mellan Kockbacka och Prästtorp ligger Lindhagabergs värdshus, som då beboddes av en mycket förmögen dam vid namn fröken Hammarstrand. Hon hade kattor och en ponny.

Rakt öster om prästgården låg bondgården Finsta på mark, som numera bebyggts av Finstaskolan. Storbonden där hette Lindhe, och flera av hans arvingar har blivit sin hemsocken trogna. I ett lågt lite äldre hus på Finsta hyrde Heyman ett par rum och inrättade där sin första klädaffär. Eftersom rörelsen gick bra - det var vid denna tid som konfektionerna började göra sitt intåg - kunde Heyman så småningom bygga sig ett rejält affärshus inne i Bro nära järnvägsövergången.

Fortsatte man vägen mot Lejondal, kom man till Rosenlund. I de stora träden där fanns ett fint bestånd av mistel, och inne i en av stugorna bodde en yngre ungarl som var tekniskt begåvad: hos honom kunde man bl.a. få titta på en underbar ångmaskin i mässing som han byggt som hobbyarbete. Ytterligare en liten bit bort låg en mycket liten stuga som hette Finkan, och i den bodde ett bygdeoriginal kallad Kalle Kula,

Herre på Lejondal var direktör Axel Robert Bildt, som hade sin verksamhet på Strandvägen i Stockholm. Hans son Axel i Grindstugan var av sin far anställd som förvaltare på egendomen.

Vid Lejondalsjöns södra ända låg Stora och Lilla Tingsviken. I den ena fastigheten bodde Konrad och Gerda Björkman, två unga, trevliga människor, som hade ett mindre lantbruk. Konrad var också kyrkvård.

Råbystaden invid Bro Centrum är byggd på åkrar, som tillhörde Råby gård. På Råby bodde en ståtlig bonde som hette Fredriksson, en märkesman i bygden. Han hade stort etnografiskt intresse, och det skulle inte förvåna mig, om landsarkivet i Uppsala i sina samlingar har en hel del material från Fredriksson i Råby. Fredriksson och hans maka kunde på gamla dar se tillbaka på en betydelsefull social insats: en mycket stor skara föräldralösa eller på annat sätt olycksdrabbade barn fick tillbringa goda uppväxtår i hemmet i Råby. Jag vill minnas, att Fredriksson också var allmogespelman, men tyvärr har jag aldrig hört honom bruka sin fiol.

En gårdsbyggnad som finns kvar ännu i våra dagar är Önsta, som ligger i en gammal fin parkträdgård med många gravhögar. Bonden där hette Nilsson och han var gift med en mycket stillsam, tystlåten kvinna. Övre våningen i deras herrgårdsliknande byggnad var under några år uthyrd till socknens andre direktör, Elis E Eklöv, som hade en stor porslinsimportfirma i Stockholm. Hans unga hustru Alice levde ett mycket ensamt liv på Önsta, där hon inte hade någon att samtala med. Och det räckte väl inte för henne som förströelse att ratta den stora radioapparat, som fanns i deras våning, den enda i sitt slag i socknen. Om man inte hade för stora förväntningar kunde man glädja sig åt att med tålmod och mycket återkopplingstjut någon gång få in en engelsk röst i högtalaren. Det var annat än att som nu "surfa på nätet", men som pojke tyckte jag det var spännande att få pröva på. Alice Eklöv fick så småningom en hel rad barn att prata med, men då hade familjen flyttat till Sandgrind i Kungsängen.

När man cyklade från Önsta tillbaka till samhället passerade man Gustafs häll. Jag, brukade inte passera utan ofta stanna över i den motorverkstad, som smeden Gustafsson uppfört strax ovanför backen från bron över ån. I den verkstaden fick jag av den hyggelige smeden låna verktyg för att meka med min cykel. Han var verkligen inte den ende hyggelige mannen i socknen. Över huvud taget minns jag Broborna som hjälpsam och snälla människor. Jag har glada minnen från besök i en fiskarfamilj i Paradiset vid Lejondal.